

Globalisering og internationalisering - venner eller fjender?

Karen Risager

Lektor, cand.mag. i lingvistik og fransk. Institut for Sprog og Kultur, Roskilde Universitetscenter.

Uddannelsesinstitutioner over hele verden kappes i dag om at 'internationalisere sig', men mon de altid gør sig klart hvilken udvikling de støtter, når de tilrettelægger og gennemfører en bestemt internationaliseringsstrategi?

For at diskutere det vil jeg tage udgangspunkt i en karakteristisk forskel i omgangen med begreberne globalisering og internationalisering i Danmark og formodentlig i Europa generelt. I uddannelsessammenhæng synes de nemlig at tilhøre to forskellige diskurser som har hvert sit meget forskellige perspektiv på udviklingen.

Globalisering og internationalisering: to diskurser i konflikt

I medierne og i uddannelsesverdenen opfattes globalisering først og fremmest

som en trussel der rammer os udefra, som en verdensomspændende tvang til homogenisering ('McDonaldisering' osv.), som en øget global konkurrence om markeder, arbejdspladser og kompetencer, eller som en uhæmmet valutaspækulation der underminerer de enkelte staters økonomier og velstand (Martin og Schumann 1996). Internationalisering derimod opfattes først og fremmest som en udviklingsstrategi der er livsvigtig for den enkelte virksomheds eller uddannelsesinstitutioners overlevelse i den globale konkurrence. Kort sagt: Internationalisering er et forsvar mod den truende globalisering.

Her er to diskurser i konflikt: Diskursen om globalisering handler om en (makro)historisk proces der - set fra det lokale perspektiv - opleves som truende og dermed negativ; hvorimod diskur-

sen om internationalisering handler om en udviklingsstrategi der (nødvendigvis) omtales i positive termer som noget alle må slutte op om, nærmest som et mantra. Internationalisering ses som en opgave der indebærer opprioritering af internationale aktiviteter, af den internationale dimension i undervisningen, af international erfaring og interkulturel kompetence - begreber der alle har positive konnotationer.

Konflikten træder frem når man som jeg sætter de to diskurser sammen i én. Men normalt optræder de ikke sammen. I uddannelsessammenhæng tales der ikke meget om globalisering, og når man i økonomisk eller sociologisk teori taler om globalisering, så taler man ganske vist også om internationalisering, men da i en anden betydning hvor internationalisering opfattes som et særtilfælde af globalisering (se nedenfor).

Jeg vil hævde at den måde man normalt taler om internationalisering på inden for uddannelsesområdet, er ideologisk fordi den har tendens til at skjule at internationaliseringen i realiteten er en strategi der understøtter globaliseringen. Men globaliseringen er en meget kompleks proces, og nogle dimensioner kan opfattes som negative, andre som positive. Jeg vil derfor i det følgende gøre kortfattet rede for hvordan globaliseringsprocessen beskrives i videnskabelig kontekst, specielt inden for (kultur)sociologi, repræsenteret af den britiske sociolog, Roland Robertson (cf. Robertson 1993, og Risager 1996). Derefter vil jeg genoptage diskussionen om de to diskurser og specielt se på hvad denne diskussion

betyder for valget af internationaliseringsstrategi og for indholdet af begreberne sproglig og kulturel kompetence.

Globalisering er en langstrakt (makro)historisk forandringsproces

Globalisering er et begreb der især er blevet populært i tiden efter Murens fald. Men de processer som termen globalisering nu forbindes med, har været i gang siden begyndelsen af 1400-tallet i Europa. Robertson skelner mellem fem faser af globaliseringens historie (Robertson 1992):

1. Spiringsfasen (*The Germinal Phase*) fra begyndelsen af 1400-tallet til midten af 1700-tallet: De nationale fællesskabers vækst på bekostning af middelalderens 'transnationale' system. Fremvæksten af ideer om individ og menneskehed. Det heliocentriske verdensbillede.
2. Frembrydningsfasen (*The Incipient Phase*) fra midten af 1700-tallet til 1870'erne: Brat vækst i ideer om den homogene stat og om formaliserede internationale relationer mellem stater. Mere konkrete forestillinger om (stats)borgeren og om det fællesmenneskelige. International lovgivning, internationalt samarbejde, verdensudstillinger, tematisering af forholdet mellem 'nationalisme' og 'internationalisme'.
3. 'Take-off'-fasen (*The Take-off Phase*) fra 1870'erne til midten af 1920'erne: Flere og flere samfundsmæssige forhold bliver verdensomspændende, f.eks. den generaliserede forestilling om 'nationalstaten', flere og flere ikke-europæiske samfund indlem-

mes i 'det internationale samfund', udvikling af verdensomspændende kommunikationsformer (telefon, telegraf, radio), afholdelse af Olympiske Lege, uddelinger af Nobel-priser, og: 1. verdenskrig.

4. Magtkampsfasen (*The Struggle-for-Hegemony Phase*) fra midten af 1920'erne til slutningen af 1960'erne: Kampen mellem det kapitalistiske og det kommunistiske system. Folkeforbundet, 2. verdenskrig, FN, afkoloniseringerne og udkrystalliseringen af den tredje verden, kold krig, våbenkapløb og rumkapløb.
5. Usikkerhedsfasen (*The Uncertainty Phase*) fra slutningen af 1960'erne til 1990'erne: Udvikling af en stærkere global bevidsthed. Landing på Månen. Den kolde krig hører op. Antallet af globale institutioner og bevægelser vokser dramatisk. Konsolidering af de globale medier og af verdensmarkedet (WTO). Voksende interesse for ideer om verdenssamfundet og det globale miljø. Verdenstopmøder. Det internationale system er ikke længere bipolært, men mere flydende; det står ikke klart hvad 'den ny verdensorden' indebærer.

Globaliseringen er både objektiv og subjektiv

Denne teori indeholder en bred, tværvideenskabelig opfattelse af globalisering som en proces der omfatter både objektive og subjektive momenter. Processen handler både om den objektive økonomiske, politiske og sociale strukturering og sammenvoksning i større og større enheder, og om den subjek-

tive udvikling af en mere og mere klar forestilling om den samlede menneskehed og om det enkelte menneske som på én gang statsborger, verdensborger og menneske i forhold til den øvrige menneskehed, det sidste f.eks. i forbindelse med ideerne om menneskerettigheder.

Globalisering og lokalisering er to sider af samme sag

Robertson bruger hybridtermen 'glokalisering' til at fremhæve at globalisering og lokalisering er to sider af samme sag. Han taler også om den globale/lokale nexus. Et eksempel som Robertson ikke selv giver, er det engelske sprogs udvikling: Engelsk kan betegnes som globaliseringens sprog; det er som bekendt blevet spredt over en stor del af verden (bl.a. gennem sprogimperialisme, cf. Phillipson), dels som nationalsprog og / eller officielt sprog (USA, Indien, Nigeria osv.), dels som internationalt kommunikationssprog. Dette er en global sproglig homogeniseringsproces.

Samtidig er engelsk blevet opsplittet i adskillige regionale varianter, der fjerner sig mere og mere fra hinanden. Det er for længst anerkendt at indisk engelsk er en særlig variant. Men noget lignende kan man sige om dansk engelsk (i modsætning til f.eks. norsk engelsk), ja, man kan også identificere et særligt århus-engelsk i modsætning til f.eks. københavnsk engelsk, osv. Alle disse lokale variationer finder langsomt en vis anerkendelse. De er eksempler på den sproglige lokalisering, og indebærer en heterogenisering. Man

har udtrykt det således: Verden bevæger sig fra makromangfoldighed til mikromangfoldighed.

Dannelsen af nationalstaterne er et aspekt af globaliseringen

Et andet eksempel på lokalisering som et aspekt af globaliseringen er dannelsen af nationalstaterne op igennem de ovennævnte fem historiske faser. Det er en pointe i forhold til den almindelige diskussion af globalisering i dag at nationalstaterne er affødt af globaliseringsprocessen, at de ikke er noget der kom 'før' globaliseringen. Men staterne får efterhånden nogle andre opgaver i forbindelse med intensiveringen af globaliseringen. Det er blevet sagt fra økonomisk liberalistisk hold at nationalstaterne har to hovedopgaver i 'den ny verdensorden':

- at producere de rigtige mennesker med den rigtige viden og erfaring så de kan virke som råstof for globale virksomheder og
- at sikre virksomhederne en effektiv infrastruktur i et marked der bør reguleres så lidt som muligt (Ian Angell, gengivet i Politikens Erhvervsmagasin 5/8/98).

Internationalisering som et særtilfælde af globalisering

I forhold til globaliseringsteori er termen internationalisering simpelthen bare forgængeren for globalisering. Robertson kritiserer termen internationalisering for at være utilstrækkelig i dag fordi den kun tager højde for det der foregår mellem to eller flere nationer, f.eks. den europæiske integrations-

proces. For Robertson er globaliserings- termen bedre fordi den også kan rumme alle de overordnede, transnationale processer som foregår helt eller delvist uden for de enkelte nationers kontrol, f.eks. de transnationale selskabers udvikling. I denne sammenhæng er internationalisering altså et underbegreb til globalisering.

Holdninger til globaliseringsprocessen

Globalisering er således en enhed af det globale og det lokale, en enhed af homogenisering og heterogenisering. Det kan gøre det lidt svært at forholde sig til: hvilke udviklingstendenser er positive, hvilke er negative? Holdningen kommer selvfølgelig an på stedet hvorfra man ser. Jeg mener selv at det er vigtigt at styrke demokratiet på alle niveauer, således at mennesker får maksimal indflydelse på deres eget liv, inkl. sociale, kulturelle og sproglige forhold. Det skal ske samtidig med at så mange mennesker som muligt får forudsætninger for at forholde sig selvstændigt, kritisk og ansvarligt til deres omverden, både den nære og den fjerne. Dette er noget andet end det jeg citerede ovenfor fra Politiken: '-at producere de rigtige mennesker med den rigtige viden og erfaring så de kan virke som råstof for globale virksomheder'. Man kunne kalde de to holdninger hhv. den demokratiske og den markedsorienterede holdning.

Internationalisering som udviklingsstrategi

I uddannelsesverdenen bruges termen internationalisering altså ikke som et

særtilfælde af globalisering, men som en mere pragmatisk orienteret term der indebærer eksistensen af en aktør, et formål, en strategi og en implementering.

For ikke at få den ideologiske karakter jeg talte om før, må argumenterne for den enkelte internationaliseringsstrategi forholde sig bevidst og differentieret til de forskellige dimensioner i globaliseringen: Understøtter man tendenserne til homogenisering, eller understøtter man tendenserne til heterogenisering, og med hvilke begrundelser? Og hvilken holdning til verdens udvikling ligger der bag valget af internationaliseringsstrategi?

En flersproglig og etisk reflekteret kulturel kompetence

Da jeg selv går ind for den demokratiske holdning, vil jeg foretrække internationaliseringsstrategier der bl.a. giver en flersproglig og etisk reflekteret kulturel kompetence, som modvægt mod den almindelige strategi i samfundet. Der er nemlig i den almindelige diskurs om sproglig og kulturel kompetence en interessant divergens mellem den sproglige og den kulturelle kompetence:

På den ene side tenderer den sproglige kompetence mod en lukning omkring engelskkompetencen: det er uhyre almindeligt at kun engelsk tages med i billedet i forbindelse med internationaliseringsovervejelser i Danmark.

På den anden side tenderer den kulturelle kompetence mod en åbning mod alle kulturelle forhold hvor som helst

og i alle sammenhænge. Et menneske der har en optimal kulturel kompetence forventes at kunne bevæge sig frit og ukritisk alle vegne uden at begå særlige fadæser. Her sættes mobilitet og relativisme meget højt. Jeg mener til gengæld at der her er brug for en evne til etisk og kritisk refleksion over for det man oplever og deltager i, så man ikke bliver radikal relativist.

Hvor går internationaliseringen hen?

Som sagt indledningsvis: Uddannelsesinstitutioner over hele verden kappes i dag om at 'internationalisere sig' - men måske skulle de også interessere sig for hvilken retning de internationaliserer sig hen, hvilket verdensbillede de opererer indenfor og hvilket menneskesyn de har. Hvorfor ikke udvikle forskellige vidtrækkende og specialiserede sprogprofiler: dén uddannelsesinstitution eller virksomhed er god til engelsk, kinesisk og japansk, dén er god til engelsk, russisk og lettisk, dén er god til engelsk, fransk, arabisk og tyrkisk?

Litteratur

- Bauman**, Zygmunt: Postmodern Ethics. Oxford; Blackwell, 1993.
- Martin**, Hans-Peter og Harald Schumann: Globaliseringsfælden. Angrebet på demokrati og velstand. København; Borgen, 1997. (tysk udgave 1996)
- Phillipson**, Robert: Linguistic Imperialism. Oxford; Oxford University Press, 1992.
- Risager**, Karen: Sprog, kultur og internationalisering i sprogundervisningen. i: ROLIG-papir 57, Roskilde Universitetscenter, 1996.
- Robertson**, Roland: Globalization. Social Theory and Global Culture. London; SAGE Publications, 1992
- Robertson**, Roland: Globaliseringens problem. in: GRUS 41, 1993, s. 6-31.